

3. Структурні особливості термінів-словосполучень англійської автомобільної термінології та основні способи їх перекладу українською мовою [електронний ресурс]. – Режим доступу:

file:///c:/documents%20and%20settings/userxp/%d0%9c%d0%be%d0%b8%20%d0%b4%d0%be%d0%ba%d1%83%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d1%82%d1%8b/downloads/vznu_fi_2012_1_48%20(3).pdf

УДК 81'25+ 811.111

Особливості використання лексичних трансформацій при перекладі англомовних підручників з нафтогазової галузі українською мовою

Педашев Сергій Андрійович,

студент групи 401-ГФ,

Полтавський національний технічний
університет імені Юрія Кондратюка

email: pedashevserg@gmail.com

Науковий керівник: Балацька Олена Леонідівна,

к. філол. наук, доцент, доцент кафедри

іноземної філології та перекладу

У сучасному глобалізованому світі особливе значення має англійська мова, яка набула статусу *lingua franca*, і відповідно є

причиною зростання кількості текстів з нафтогазової галузі, що потребують перекладу з англійської мови на українську.

Досягнення адекватності перекладу серед усього іншого пов'язане з умінням грамотно ідентифікувати перекладацьку проблему і здійснити відповідну перекладацьку трансформацію. Хоча у науковій літературі наявна значна кількість праць, присвячених вивченню перекладацьких трансформацій [1; 4–6], подальшого вивчення потребують особливості перекладацьких трансформацій, що застосовуються при здійсненні англо-українського перекладу текстів з нафтогазової галузі, зокрема особливої уваги потребують лексичні перекладацькі трансформації.

Мета роботи – дослідити перекладацькі лексичні трансформації, які застосовуються при перекладі англійських текстів з нафтогазової галузі українською мовою, для чого нам необхідно розв'язати такі завдання як: дослідити поняття «перекладацька трансформація», вивчити їх класифікації в науковій літературі та на основі співставлення тексту оригіналу та тексту перекладу проаналізувати випадки застосування лексичних трансформацій.

На сьогодні існує безліч визначень та класифікацій перекладацьких трансформацій запропонованих різними науковцями. Так, наприклад, Р.К. Міньяр-Білоручев дав таке визначення: «Трансформація – основа більшості прийомів

перекладу. Полягає в зміні формальних або семантичних компонентів вихідного тексту при збереженні інформації, яка призначається для передачі» [5, с.122]. Я.І. Рецкер визначає трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення слова вихідної мови в контексті та знаходимо йому відповідність в мові перекладу [6, с.34].

Л.С. Бархударов визначає перекладацькі трансформації як численні і якісно різноманітні міжмовні перетворення, які здійснюються для досягнення перекладацької еквівалентності («адекватності перекладу») всупереч розбіжностям у формальних і семантичних системах двох мов. За визначенням Л. С. Бархударова, при перекладацьких трансформаціях «... відбувається заміна окремих лексичних одиниць (слів і стійких словосполучень) вихідної мови лексичними одиницями мови, які не є їх словниковими еквівалентами, тобто взятими ізольовано, що мають інше референційне значення, ніж передані ними в перекладі одиниці вихідної мови» [1, с.89].

Існують два типи елементарних перекладацьких трансформацій: граматичні та лексичні. Вони здійснюються за рахунок різних перекладацьких прийомів. У своїй роботі «Курс перекладу» Латишев Л.К. визначає лексичні трансформації як «відхилення від словникових відповідників». Лексичні трансформації застосовуються головним чином через те, що обсяг значень лексичних одиниць мови оригіналу та мови перекладу не

збігається. Немає таких двох мов, чії смислові одиниці – морфеми, слова і стійкі словосполучення – повністю збігалися б у всьому обсязі своїх значень [4, с.145].

Як свідчить аналіз фактичного матеріалу, у якості якого слугував фрагмент англomовного підручника з нафтогазової галузі обсягом 20 тис. друкованих знаків та його авторський переклад на українську мову, при перекладі зазвичай використовуються такі лексичні трансформації як конкретизація, генералізація, прийом лексичного доповнення та прийом лексичного опущення.

Конкретизація (25 % від усіх застосованих лексичних перекладацьких трансформацій)– це лексична трансформація, внаслідок якої слово (термін) ширшої семантики в оригіналі замінюється словом (терміном) вужчої семантики [2, с. 93]. Конкретизація значення зумовлена розбіжностями у функціональних характеристиках словникових відповідників лексичних елементів оригіналу та традиціях мовлення, наприклад:

(1) *When **crude** of different type and quality are mixed, or when different petroleum components are mixed, API gravity cannot be used meaningfully for anything other than a measure of the density of the fluid.* – *Коли **сиру нафту** різної якості та різні компоненти змішують, градація АНІ не може вважатися за щось більш значуще, ніж міра щільності рідини.*

Застосування прийому контекстуальної, або мовної конкретизації відбувається у випадках, коли потрібно завершити

фразу, коли необхідно уникнути повторень, досягти більшої виразності і т.д., тобто конкретизація використовується у ситуаціях, коли зміни продиктовані чисто стилістичними міркуваннями

Повною протилежністю конкретизації є **генералізація** (9 % від усіх застосованих лексичних перекладацьких трансформацій). Суть цього прийому полягає у заміні видового поняття родовим, окремого поняття загальним. У зв'язку з тим, що слова англійської мови мають більш абстрактний характер, ніж аналогічні українські слова, при перекладі з англійської мови на українську генералізація знаходить набагато менше застосування, ніж конкретизація.

(2) *The casing is normally cemented in place.* – **Конструкцію** *зазвичай закріплюють цементом.*

У деяких випадках для того, щоб правильніше і зрозуміліше передати зміст тексту перекладу, перекладачеві може знадобитися використати **прийом лексичного доповнення** (56 % від усіх застосованих лексичних перекладацьких трансформацій), тобто ввести кілька додаткових слів. Ця трансформація застосовується як при перекладі з англійської на українську, так і навпаки. Причини криються у відмінностях синтаксису, граматики, відсутності чітких лексико-семантичних еквівалентів у мові перекладу, а також іноді в суто стилістичних міркуваннях [5, с. 29]. Відсутність відповідного слова чи лексико-семантичного варіанту даного слова

також є причиною введення доповнюючих слів. Іншою причиною може бути синтаксична перебудова структури речення, де необхідні певні елементи. Нерідко лексичні доповнення обумовлюються необхідністю передачі в тексті перекладу значень, що виражені в оригіналі граматичними засобами, наприклад, при передачі англійських форм множини іменників, що не мають цієї форми в українській мові.

(3) *Crude from different fields and from different formations within a field can be similar in composition or be significantly different.* – *Сира нафта з різних покладів та різних резервуарів в межах одного місця зародження може бути схожою за складом або істотно відрізнятися.*

З метою правильного використання прийому лексичного доповнення, перекладачеві потрібно бути більш обізнаним у сфері теми вихідного тексту. Необхідно розуміти, що хотів сказати автор і чому він зробив саме так, адже знаючи це можна перекласти текст максимально адекватно і зрозуміло для кінцевого читача.

Прийом лексичного опущення (10 % від усіх застосованих лексичних перекладацьких трансформацій) припускає ігнорування в процесі перекладу деяких семантично надлишкових слів, які не несуть важливого смислового навантаження, а їх значення часто комплексно відновлюється в перекладі [3, с. 157]. Лексичне опущення можна також схарактеризувати як виправдане з точки зору адекватності перекладу, в першу чергу норм мови перекладу,

усунення в тексті перекладу тих плеонастичних або тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного змісту тексту. Опущення є методом прямо протилежним прийому додавання.

Говорячи про цю трансформацію, слід зробити застереження, вірне й для лексичної трансформації додавання. Перекладач від себе, тобто довільно, не може вилучати нічого із змісту тексту, що перекладається. Вилучати можна лише ті елементи смислу, що певним чином дублюються в оригіналі за нормами мови оригіналу або передача яких мовою перекладу може порушити норми останньої [2, с. 311-312].

(4) *Depending on the type of well that is being drilled, completion may differ slightly.* – *Залежно від типу свердловини оснащення свердловини може децю відрізнятися.*

У перекладі фрагменту (4) відсутній виділений елемент задля уникнення надлишкової інформації та з метою зробити текст легшим для розуміння.

Наведені вище перекладацькі трансформації в «чистому» вигляді зустрічаються дуже рідко. Як правило, декілька видів трансформацій здійснюються одночасно, тобто поєднуються – перестановка із заміною, граматичне перетворення супроводжується логічним. Саме такий складний, комплексний характер перекладацьких трансформацій і робить переклад такою складною справою.

Отже, при перекладі англомовних текстів з нафтогазової галузі українською мовою застосовуються конкретизація, генералізація, прийом лексичного доповнення та прийом лексичного опущення. Прийом лексичного доповнення та прийом конкретизації мають більшу питому вагу, натомість генералізація та прийом лексичного опущення застосовуються помітно рідше. Крім того, було з'ясовано, що існує досить тонка межа між лексичними трансформаціями, тому існування їх у чистому вигляді практично неможливе.

Бібліографія:

1. Бархударов С. Л. Мова і переклад / Л. С. Бархударов. – М.: Міжнародні відносини, 1975. – 240 с.
2. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / Карабан В. І. – К.: Політична думка, 1997. – 512 с.
3. Корунец І.В. Теория и практика перевода (аспектний перевод): Учебник / Корунец І.В. [Под ред. Тереха О.Б.]. – М., – 2001. – 243 с.
4. Латышев Л. К. Технология перевода / Л. К. Латышев. – М. : Академия, 2001. – 320 с.
5. Миньяр-Белоручев Р.К. Как стать переводчиком?/ Миньяр-Белоручев Р.К. – М.: «Готика», 1999. – 176 с.

6. Рецкер Я. И. Перевод и переводческая практика / Я. И. Рецкер. – М.: Международные отношения, 1974. – 38 с.